

Аркуша Лариса Ігорівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-0422-6416

Чернов Олександр Віталійович,
доктор філософії, доцент кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0002-6038-9479

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕЗОТЕРИЧНИХ ПРАКТИК У КОНТЕКСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ

THE MANIPULATIVE POTENTIAL OF ESOTERIC PRACTICES IN THE CONTEXT OF ABUSE OF TRUST AND FRAUDULENT ACTIVITIES

Анотація. У статті розглядається феномен маніпулятивного потенціалу езотеричних практик у контексті зловживання довірою та вчинення шахрайських дій. Акцент зроблено на взаємозв'язку між психологічними механізмами впливу та правовими наслідками діяльності осіб, які під виглядом «цілительства», «енергетичного очищення» чи «кармічної терапії» здійснюють обман і заволодіння чужими коштами. Авторами аналізуються соціально-психологічні чинники, що зумовлюють довіру до езотеричних практик, серед яких – емоційна вразливість, кризові життєві обставини, когнітивні упередження та потреба у пошуку сенсу. Зазначено, що саме у такі моменти людина стає максимально схильною до маніпуляцій, які здійснюються через техніки навіювання, емоційного тиску та створення псевдонаукової легітимності.

Розкрито кримінально-правову кваліфікацію подібних дій відповідно до статті 190 Кримінального кодексу України (шахрайство), де визначальними є елементи обману та зловживання довірою. Описано реальні приклади з практики, коли громадяни втрачали значні суми коштів через «експертів», що нібито знімали «прокляття» або «чистили енергетику» онлайн. Підкреслено, що складність доказування таких злочинів зумовлена розмитими межами між релігійною вірою, психологічною допомогою та псевдонаукою.

Автори доводять необхідність комплексного підходу до протидії подібним проявам, що має включати вдосконалення законодавства, посилення контролю за діяльністю псевдофахівців, проведення просвітницьких кампаній і розвиток критичного мислення у суспільстві. Наголошується, що езотеричні практики самі по собі не є злочинними, однак їхня комерціалізація та використання у маніпулятивних цілях створюють суттєві ризики для психічного та фінансового добробуту громадян.

Ключові слова: гіпноз, транс, криміналістична інформація, сугестія, психологічна інтервенція, докази, змінений стан свідомості, оперативно-розшукова діяльність, шахрайство, злочин, кримінальне провадження, юридична психологія, правова етика.

Abstract. The article examines the phenomenon of the manipulative potential of esoteric practices in the context of abuse of trust and fraudulent activities. The emphasis is on the relationship between psychological mechanisms of influence and the legal consequences of the activities of individuals who, under the guise of “healing”, “energy cleansing”, or “karmic therapy”, commit fraud and misappropriate other people’s funds. Authors analyses the socio-psychological factors that determine trust in esoteric practices, including emotional vulnerability, crisis life circumstances, cognitive biases and the need to search for meaning. It is noted that it is at such moments that a person becomes most susceptible to manipulation through techniques of suggestion, emotional pressure, and the creation of pseudoscientific legitimacy.

The criminal law classification of such actions is disclosed in accordance with Article 190 of the Criminal Code of Ukraine (fraud), where the decisive elements are deception and abuse of trust. Real-life examples are described where citizens lost significant amounts of money to “experts” who allegedly removed “curses” or “cleansed energy” online. It is emphasized that the difficulty of proving such crimes is due to the blurred boundaries between religious belief, psychological assistance and pseudoscience.

Authors concludes that a comprehensive approach is needed to counter such practices, including improving legislation, strengthening control over the activities of pseudo-specialists, conducting educational campaigns, and developing critical thinking in society. Emphasizes that esoteric practices are not criminal in themselves, but their commercialization and use for manipulative purposes pose significant risks to the mental and financial well-being of citizens.

Key words: hypnosis, trance, forensic information, suggestion, psychological intervention, evidence, altered state of consciousness, operational and investigative activities, fraud, crime, criminal proceedings, legal psychology, legal ethics.

Постановка проблеми та стан її розробки. Езотеричні практики – явище, яке здавна супроводжує людську цивілізацію, пронизуючи її релігійні, культурні та філософські системи. Їхні витoki сягають глибини століть – від шаманських обрядів, що поєднували магію й лікування, до античних містерій, алхімічних експериментів і астрологічних спостережень середньовіччя. З часом вони трансформувалися, пристосовуючись до нових соціокультурних умов, зберігаючи при цьому спільну ознаку – прагнення людини отримати доступ до прихованих знань, впливати на долю чи «вищі сили», знайти пояснення тому, що виходить за межі раціонального досвіду. У ХХІ столітті цей архаїчний пласт культури отримав нове життя у форматі «сучасної духовності», що поєднує астрологію, таро, медитації, енергетичні практики, «кармічну терапію» та різноманітні форми «енергетичних чисток» і «психологічних сеансів».

Попри те, що окремі елементи таких практик можуть мати певний психологічний чи медитативний ефект (наприклад, зниження тривожності чи покращення концентрації), здебільшого вони використовуються як інструмент маніпуляції свідомістю. Зловживання довірою стає можливим завдяки апеляції до базових людських потреб – безпеки, любові, визнання, контролю над

життям. Особа, яка переживає стресову або кризову ситуацію (втрату близької людини, розлучення, хворобу, фінансові труднощі), шукає підтримки та відповіді на питання, що перевищують її власні можливості осмислення. Саме в цей момент вона потрапляє у зону психологічної вразливості, якою користуються особи, що позиціонують себе як «екстрасенси», «енерготерапевти», «парапсихологи» чи «майстри долі».

Маніпулятивна природа таких практик полягає у поєднанні декількох стратегій впливу. По-перше, це використання ефекту Барнума, коли висловлювання формулюються настільки загально, що підходять будь-кому [1] («Ви багато допомагаєте іншим, але часто не отримуєте вдячності», «Ви відчуваєте, що стоїте на порозі важливих змін»). Клієнт сприймає це як глибоке розуміння його особистості, що формує довіру до «фахівця». По-друге, маніпулятори активно застосовують техніки холодного читання, коли на основі невербальних сигналів, реакцій та загальних соціально-психологічних шаблонів створюється ілюзія надприродного знання про людину [2]. По-третє, вони експлуатують когнітивні упередження, зокрема, схильність до підтвердження власних переконань (confirmation bias) та ілюзію контролю.

У сучасному інформаційному суспільстві, де соціальні мережі перетворилися на головний канал комунікації, ці маніпуляції набули нових форм. Тисячі «цілителів» і «коучів» пропонують свої послуги через Instagram, TikTok або Telegram, демонструючи псевдонаукову аргументацію, «відгуки» клієнтів і візуальні ефекти, що створюють ілюзію авторитетності. Такий формат дозволяє охопити широку аудиторію, мінімізувати ризики викриття та формувати тривалий психологічний зв'язок із потенційними жертвами.

Згідно з дослідженнями психологів, люди з високим рівнем емоційної нестабільності або низьким рівнем критичного мислення частіше схильні довіряти подібним авторитетам. Здебільшого це призводить не лише до фінансових втрат, а й до глибоких психоемоційних травм. Типовим є випадок, коли шахрай під виглядом «енергетичного цілителя» переконує клієнта, що на ньому «порча», яку можна «зняти» лише після низки дорогих ритуалів. Такі випадки фіксувалися у Львові, Харкові та Дніпрі, де жертвами ставали переважно жінки середнього віку, що перебували у стані життєвої кризи.

Маніпуляція свідомістю у таких випадках здійснюється не лише через психологічні прийоми, а й через створення атмосфери сакральності та псевдонаукової легітимності. Використання спеціальних термінів («чакри», «енергетичне поле», «квантове очищення», «біорезонанс») створює у свідомості споживача враження складної фахової системи знань, хоча насправді ці поняття не мають емпіричного підтвердження.

Додаткову роль відіграє ефект «соціального доказу» – демонстрація великої кількості позитивних «відгуків» та «історій успіху» клієнтів, які

підштовхують потенційну жертву до прийняття рішення про оплату послуг. Соціальні мережі, на жаль, сприяють цьому – алгоритми просування контенту підсилюють видимість популярності та формують у користувачів відчуття, що езотерика є частиною сучасної культури самопізнання.

З юридичної точки зору подібна діяльність підпадає під ознаки злочину, передбаченого статтею 190 Кримінального кодексу України, – «Шахрайство» [3], де визначальними є елементи обману або зловживання довірою. Проте доказування умислу в таких справах є вкрай складним, оскільки злочинці діють у сірій зоні між психологічною допомогою, релігійними практиками та самовираженням. Часто постраждалі самі не усвідомлюють, що стали жертвами шахрайства, оскільки не розглядають витрачені кошти як «збитки», а вважають це частиною «духовного досвіду».

Отже, сучасний феномен езотеричних практик є складним соціокультурним і психологічним конструктом, який, з одного боку, задовольняє екзистенційні потреби людини, а з іншого – створює потужне середовище для маніпуляцій і зловживань. Його небезпека полягає у тому, що він апелює не до раціонального мислення, а до віри й емоцій, тим самим уникаючи критичної оцінки. Тому боротьба з шахрайством, пов'язаним з езотеричними практиками, повинна включати не лише правові, а й інформаційно-психологічні заходи – просвітництво, розвиток критичного мислення, психологічну підтримку вразливих груп населення та державний моніторинг діяльності осіб, що надають подібні послуги, та потребує наукового дослідження з урахуванням сучасних умов.

Виклад основного тексту. У структурі сучасного шахрайства спостерігається помітна тенденція до психологізації злочинних механізмів. Якщо раніше шахрай здебільшого апелював до логіки – пропонував «вигідну угоду» чи «легкий заробіток», то нині він частіше впливає на підсвідомі механізми довіри, страху, провини або надії [4]. Саме в цьому аспекті езотеричні практики відкривають широкий простір для маніпуляцій. Психологічно підготовлений «езотерик» здатний створити у клієнта враження глибокого розуміння його особистих проблем, використовуючи загальні формули, ефект Барнума або техніки холодного читання. Завдяки поєднанню елементів психології, театральності та псевдонаукової термінології маніпулятор створює ілюзію високої компетентності та надприродної обізнаності, що підсилює довіру жертви.

Однією з ключових передумов маніпулятивного потенціалу езотеричних практик є довіра. У багатьох людей, особливо в умовах стресу, кризових ситуацій або втрати близьких, раціональні механізми критичного мислення послаблюються. Людина шукає підтримку, пояснення подій, сенс того, що відбувається. Саме тоді на арену виходять так звані «провидці»,

«енерготерапевти», «астроаналітики», «цілителі» тощо. Їхні твердження часто сприймаються як беззаперечні істини, оскільки апелюють не до фактів, а до віри, інтуїції, духовності – сфер, де відсутні чіткі критерії істинності. У результаті формується особливий тип довіри – безумовної, емоційно забарвленої, що базується не на перевірених фактах, а на бажанні вірити у «допомогу вищих сил».

Маніпуляція у сфері езотерики має свої специфічні психологічні механізми. Один із них – створення псевдонаукової легітимності. Багато сучасних «магічних послуг» оформлюються як «енергетичні консультації», «психокорекційні сеанси» або «медитативно-терапевтичні програми». Використання термінів із психології, квантової фізики, біоенергетики чи нейронауки надає практикам ореол науковості. Це знижує рівень критичного сприйняття у клієнта, створюючи ілюзію раціонального пояснення того, що насправді не має жодного наукового підґрунтя. Так, наприклад, у Новій Зеландії та Австралії правоохоронці останніми роками викривали «blessing scams» і «spiritual blessing» схеми, коли групи осіб, що позиціонували себе як духовні цілителі або представники «благословень», обманом змушували жертв відправляти гроші, цінності або навіть пакунки з речами, які пізніше виявлялися порожніми чи марними [5]. Поліцейські операції включали вилучення готівки та документів, проведення обшуків, опитування потерпілих і розшифровку мережових зв'язків організаторів, тобто класичні криміналістичні заходи для встановлення механізму шахрайства та притягнення виконавців до відповідальності.

Інший важливий механізм – емоційна прив'язка та формування залежності. «Маг» або «екстрасенс» часто починає взаємодію з клієнтом із демонстрації «виявлення негативу», «енергетичних блоків» чи «кармічних порушень». Така інформація викликає тривогу, але водночас формує потребу в подальшій взаємодії: тільки цей «фахівець» нібито здатен «очистити ауру» або «вилікувати душу». Згодом людина потрапляє в пастку психологічної залежності, регулярно звертаючись за новими «ритуалами» та витрачаючи значні кошти. Схожий випадок стався у Харкові, коли жінка втратила понад 1,5 мільйона гривень, сплачуючи «цілительці» за ритуали зі зняття «родового прокляття» [6]. Коли гроші закінчилися, шахрайка почала вимагати продати квартиру, мотивуючи це «останнім шансом на духовне спасіння».

Особливо небезпечно, коли маніпуляції відбуваються із залученням елементів психологічного тиску, залякування чи навіть навіювання. «Езотерик» може переконувати клієнта, що на нього «накладено прокляття», яке можна зняти лише за значну плату, або, що без «очищення карми», його чекають нещастя. Такі випадки фіксуються й у міжнародній практиці. Наприклад, у Великій Британії самопроголошеного «духовного цілителя» було засуджено

за смерть 71-річної жінки, яку він намагався «лікувати» своїми методами [7]. Цей випадок підкреслює серйозні ризики, пов'язані з відсутністю належного регулювання діяльності осіб, які пропонують нетрадиційні методи лікування, особливо коли вони не мають відповідної медичної кваліфікації. Відсутність чітких стандартів та контролю в цій сфері може призвести до трагічних наслідків, коли вразливі пацієнти довіряються таким «спеціалістам», що може мати фатальні наслідки.

Здебільшого потерпілі від таких дій не звертаються до правоохоронних органів. Це пояснюється соромом, страхом осуду або невпевненістю у правовій перспективі справи, адже довести факт обману в таких обставинах непросто. Езотеричні практики діють на межі між релігійною вірою, психологічною допомогою та особистими переконаннями, що ускладнює їхню кримінально-правову кваліфікацію. Проте з огляду на поширення таких випадків дедалі частіше постає питання про необхідність правового врегулювання діяльності псевдопсихологів і езотериків, які надають послуги за винагороду. Варто згадати й резонансну справу британської «шаманки» Джульєтти Д'Соуза, яка протягом десяти років обманювала клієнтів на загальну суму понад мільйон фунтів, обіцяючи «жертвопринесення духам» для їхнього щастя [8].

З позицій соціальної психології маніпулятивний потенціал езотерики базується на трьох основних складниках: віра – залежність – контроль. Віра формує основу для прийняття будь-яких тверджень без доказів; залежність зміцнює емоційний зв'язок між «учителем» і «учнем»; контроль забезпечує можливість управління поведінкою жертви – від фінансових витрат до соціальної ізоляції. У більш розвинених формах така взаємодія може перетворюватися на культову або сектантську структуру, де людина втрачає не лише гроші, а й автономність мислення.

Не менш небезпечним є проникнення езотеричних практик у цифровий простір. Соціальні мережі, онлайн-платформи, відеоблоги та месенджери стали потужним інструментом поширення езотеричних ідей та шахрайських схем. «Онлайн-гадалки» та «енергокоучі» пропонують платні консультації, використовуючи професійно оформлені сайти та рекламу. Маніпуляція у цьому випадку підсилюється візуальним ефектом достовірності, а дистанційна взаємодія зменшує ризик викриття.

З етичної точки зору проблема маніпулятивного потенціалу езотеричних практик стосується також вразливих соціальних груп – людей похилого віку, осіб із психоемоційними розладами, військових, які пережили травму, або сімей, що втратили близьких. Для таких осіб «езотерик» стає своєрідним психологічним притулком, а отже, маніпуляції набувають особливої жорстокості. Замість надання допомоги відбувається експлуатація страждання, що може

мати руйнівні наслідки для психічного стану потерпілих. Нерідко такі практики мають і вторинні наслідки – відмову від медичної допомоги, ізоляцію від близьких, втрату роботи чи майна.

Важливим напрямом протидії цьому явищу є підвищення інформаційної грамотності населення. Формування критичного мислення, вміння розрізняти наукові підходи від псевдонауки, розуміння базових психологічних механізмів маніпуляції – це найефективніший засіб запобігання шахрайству. Освітні програми, журналістські розслідування, державні ініціативи з боротьби з псевдонауковими практиками можуть істотно зменшити рівень довіри до сумнівних «духовних консультантів».

Міжнародна практика розкриття та розслідування випадків шахрайства, пов'язаних із езотеричними практиками, демонструє значну складність і багатомірність цього явища, що охоплює економічні, психологічні, культурні та криміналістичні аспекти. Злочинці, які позиціонують себе як духовні наставники, цілителі чи «енерготерапевти», активно використовують сучасні технології, включаючи соціальні мережі, онлайн-платформи та штучний інтелект, для залучення жертв, маніпуляції їхніми емоційними станами та експлуатації соціокультурних особливостей різних регіонів. Ці факти створюють серйозні виклики для правоохоронних органів, які повинні забезпечити ефективне міжнародне співробітництво, а також розробку та застосування правових і криміналістичних механізмів для виявлення, документування та розслідування таких злочинів.

Одним із показових прикладів є випадок в Індії, де 20-річний чоловік використав штучний інтелект для створення фальшивих акаунтів у соціальних мережах та спеціального вебсайту, обіцяючи контроль над особистим життям користувачів через езотеричні практики. За даними слідства, він ошукав понад 50 осіб, використовуючи їхні страхи та психологічну вразливість, отримуючи від 2 до 15 тисяч доларів за «консультації». Розслідування зазначеного кримінального правопорушення включало ретельний аналіз фінансових транзакцій, цифрових слідів у соцмережах, відстеження IP-адрес та мобільних номерів, а також експертне опитування потерпілих для виявлення психоемоційного впливу, що підтверджувало наявність шахрайських дій [9].

В Європі аналогічні схеми мали місце в Австрії, де дві жінки були обвинувачені у шахрайстві на суму 1,77 мільйона євро. Вони пропонували клієнтам ритуали очищення від проклять, використовуючи псевдонаукову термінологію та емоційно забарвлені методи впливу, що призводило до формування психологічної залежності [10]. Криміналістичні заходи включали відтворення сценаріїв сеансів, експертну оцінку використовуваних ритуальних предметів і документів, а також аналіз фінансових потоків для встановлення факту заволодіння майном потерпілих.

У Нігерії шахраї, відомі як «Yahoo Boys», комбінують традиційні методи обману з окультними практиками, зокрема вуду, використовуючи ритуали залякування та психологічного тиску. Вони використовували елементи чорної магії та окультних практик для досягнення успіху у своїй діяльності [11]. Криміналістична оцінка таких схем включає вивчення поведінкових патернів злочинців, аналіз соціальних контактів жертв і застосування цифрових інструментів для відстеження комунікацій та транзакцій. Цей підхід дозволяє ідентифікувати механізми психологічного впливу та підтвердити наявність шахрайських намірів у правовому контексті.

У Франції група китайських жінок, пов'язаних із езотеричним рухом «Create Abundance», обіцяла матеріальне багатство в обмін на великі фінансові внески. Слідство виявило, що організація використовувала культурні та соціальні зв'язки для розширення впливу та маскуванню фінансових потоків [12]. Криміналістичні методи включали ретельний аналіз банківських рахунків, перевірку договорів і документів, а також психологічну оцінку впливу на потерпілих, що дозволило довести факт системного шахрайства.

Тенденція до інтеграції технологій у шахрайські схеми робить їх ще складнішими для виявлення. Зловмисники створюють фальшиві онлайн-платформи та мобільні додатки, використовуючи месенджери та соцмережі, що дозволяє охоплювати широку аудиторію анонімно. У криміналістичному розслідуванні це вимагає використання цифрової експертизи, аналізу мережевих слідів, відстеження платежів і IP-адрес, а також співпраці з міжнародними організаціями для обміну інформацією та координації дій.

Міжнародні організації, зокрема Інтерпол, активно займаються боротьбою з транснаціональними фінансовими злочинами, включаючи шахрайство, пов'язане з езотеричними практиками. Наприклад, операція НАЕСНІ дозволила повернути 439 мільйонів доларів у рамках глобальної співпраці правоохоронних органів, що включало обмін цифровими доказами, спільне планування обшуків і арештів, а також використання криміналістичних методів для збору та документування доказової бази [13].

З кримінально-правової точки зору критичною є кваліфікація таких дій як шахрайства, що включає обман або зловживання довірою з метою заволодіння майном. Криміналістичний складник включає не лише визначення факту обману, а й аналіз психологічного впливу, використання технік доказування на основі свідчень, електронних слідів, експертних висновків і документальних доказів. Особливість езотеричних схем у відсутності об'єктивних критеріїв істинності вимагає застосування спеціалізованих методів експертизи, включно з психологічною, фінансовою, цифровою та соціологічною оцінкою.

Таким чином, міжнародна практика показує, що розкриття та розслідування шахрайства у сфері езотерики потребує комплексного підходу, який

поєднує криміналістичну експертизу, цифровий аналіз, психологічну оцінку та міжнародне співробітництво. Ефективна робота правоохоронних органів залежить від здатності адаптувати класичні криміналістичні методи до сучасних умов, коли злочинці використовують інноваційні технології, а психологічний вплив стає основним інструментом здійснення шахрайства. Профілактичні заходи, освітні ініціативи та підвищення інформаційної грамотності населення є важливим доповненням до правоохоронної діяльності, створюючи умови для мінімізації ризиків і забезпечення правової захищеності громадян.

Висновки. Підсумовуючи, слід відзначити, що езотеричні практики самі по собі не є злочинними діями і можуть мати культурне, психологічне чи духовне значення для окремих осіб. Водночас у сучасних умовах, коли відсутнє чітке правове регулювання та низький рівень критичного мислення у значної частини населення, такі практики набувають значного маніпулятивного потенціалу. Вони стають інструментом впливу на підсвідомість, формування психологічної та емоційної залежності, а також зловживання довірою людей, які шукають допомоги, підтримки або пояснення життєвих труднощів. У результаті це може призводити до систематичного отримання матеріальної вигоди з жертв, що фактично є шахрайством, замаскованим під духовну або психологічну допомогу.

Маніпулятивний потенціал езотеричних практик проявляється у різних формах: від створення ілюзії особистої обізнаності та унікальної компетентності «практика» до навіювання страху, провини або залежності через псевдонаукові терміни, ритуали та психологічні прийоми. Зловмисники можуть апелювати до духовних переконань, культурних традицій або внутрішніх психологічних потреб людини, використовуючи їх як засіб для встановлення контролю та забезпечення фінансової чи іншої вигоди. Такий вплив може бути настільки тонким і глибоким, що жертви не усвідомлюють масштабу маніпуляції до моменту серйозних фінансових втрат або психологічних травм.

З огляду на це завданням правової держави є не просто заборона або обмеження діяльності езотериків, а створення умов, у яких будь-яка діяльність, що прямо чи опосередковано впливає на психіку людини, підлягала б контролю з боку етичних, професійних та юридичних стандартів. Це передбачає розробку законодавчих норм, які чітко визначають межі допустимої практики, права та обов'язки клієнтів і практиків, а також заходи криміналістичного та адміністративного контролю. Крім того, важливо впроваджувати освітні програми та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення критичного мислення, розуміння психологічних механізмів маніпуляції та навичок оцінки достовірності наданих послуг.

Правове регулювання повинно поєднуватися з професійними стандартами, включаючи сертифікацію та підготовку осіб, які надають консультації

у сфері психоемоційної, духовної або енергетичної підтримки. Також необхідне застосування криміналістичних методів у випадках, коли виявляється факт шахрайства чи зловживання довірою. Важливим є визначення ознак психологічного тиску, формування залежності та обману, що дозволяє кваліфікувати такі дії як кримінально карані і забезпечувати притягнення винних до відповідальності.

Таким чином, комплексний підхід до регулювання езотеричних практик, що включає правові, професійні та освітні механізми, дозволяє не лише захистити громадян від шахрайства, а й забезпечити безпечне використання духовних і психологічних практик заради особистого розвитку та підтримки. Лише поєднання системи законодавства, етичних норм і криміналістичних засобів здатне ефективно нейтралізувати маніпулятивний потенціал таких практик, не обмежуючи при цьому можливості для легітимної культурної чи психологічної діяльності. У підсумку завдання держави полягає в тому, щоб забезпечити баланс між свободою особистості, правом на духовне та психологічне самовираження і необхідністю захисту громадян від шахрайства, психологічного насильства та експлуатації їхньої довіри.

Впровадження таких заходів, поряд із активним контролем правоохоронних органів та участю міжнародних структур, створює основу для системної протидії шахрайству у сфері езотеричних практик, мінімізуючи ризики для окремих осіб і суспільства загалом. Воно сприяє формуванню свідомої, критично мислячої аудиторії, здатної оцінювати достовірність пропонованих послуг, розрізняти наукові та псевдонаукові підходи та приймати обґрунтовані рішення щодо свого здоров'я, духовного розвитку та фінансової безпеки. Таким чином, регульоване і контрольоване середовище створює умови для безпечного використання езотеричних практик, одночасно нейтралізуючи їхній потенціал для маніпуляцій та шахрайства.

Перелік використаних джерел:

1. Dmitruk V. M., Collins R. W., Dinger D. L. The “Barnum effect” and acceptance of negative personal evaluation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1973. No. 41(2). S. 192–194.
2. Rowland I. The Full Facts Book of Cold Reading. London : Century, 1996. 256 p. URL: <https://cdn.bookekey.app/files/pdf/book/en/the-full-facts-book-of-cold-reading.pdf>.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Гільде Сандвік, Йон Рісдаль. Як протидіяти маніпуляціям. Видавництво. 2021. 282 с.
5. Man charged over alleged spiritual ‘blessing’ scam. *9News*. URL: https://www.9news.com.au/national/man-charged-alleged-spiritual-blessing-scam/5f14de07-ca1e-4b7e-961c-b74e50fe5b5f?utm_source=chatgpt.com.
6. Злочинна група у Харкові вимагала гроші через телешоу: СБУ викрила схему. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/zlochinnna-grupa-u-harkovi-vimanyuvala-groshi-cherez-telehou-sbu-vikrila-shemu-50550107.html>.

7. У Британії засудили цилителя через смерть 71-річної жінки. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/u-britaniji-zasudili-cilatelya-cherez-smert-71-richnoji-zhinki-305267>.
8. Fraudulent faith healer jailed for 10 years. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/may/30/fraudulent-faith-healer-jailed-10-years>
9. How a 20-year-old man turned 'aghorī tantrik' using AI, offered boyfriend control over Instagram, arrested for fraud. *Hindustan Times*. URL: <https://www.hindustantimes.com/cities/delhi-news/how-a-20-yr-old-man-turned-aghorī-tantrik-using-ai-offered-boyfriend-control-over-instagram-arrested-for-fraud-101760354461557.html>.
10. E1.77M occult scam: Charges filed for shaman fraud ring. *The International*. URL: https://www.theinternational.at/e1-77m-occult-scam-charges-filed-for-shaman-fraud-ring/?utm_source=chatgpt.com.
11. Yahoo Boys scammers dabble in dark magic. *ENACT Africa*. URL: <https://enactafrica.org/enact-observer/yahoo-boys-scammers-dabble-in-dark-magic>
12. Baruch J. How the Chinese esoteric movement Create Abundance is weaving its web in France. URL: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2024/02/01/how-the-chinese-esoteric-movement-create-abundance-is-weaving-its-web-in-france_6486053_8.html.
13. INTERPOL. USD 439 million recovered in global financial crime operation. URL: <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2025/USD-439-million-recovered-in-global-financial-crime-operation>.

References:

1. Dmitruk, V. M., Collins, R. W., & Dinger, D. L. (1973). The "Barnum effect" and acceptance of negative personal evaluation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 41(2), 192–194.
2. Rowland, I. (1996). The full facts book of cold reading. Century. Retrieved from: <https://cdn.bookekey.app/files/pdf/book/en/the-full-facts-book-of-cold-reading.pdf>.
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. [Law of Ukraine of April 5, 2001]. (2001). Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Sandvik, H., & Risdal, Y. (2021). *Yak protydiaty manipuliatsiiam* [How to counter manipulations]. Vydavnytstvo.
5. News. (n.d.). Man charged over alleged spiritual 'blessing' scam. Retrieved from: https://www.9news.com.au/national/man-charged-alleged-spiritual-blessing-scam/5f14de07-ca1e-4b7e-961c-b74e50fe5b5f?utm_source=chatgpt.com.
6. Zlochynna hrupa u Kharkovi vymala hroshi cherez teleshou: SBU vykryl shemu [Criminal group in Kharkiv demanded money through a TV show: SBU exposed the scheme]. (n.d.). NV. Retrieved from: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/zlochynna-grupa-u-harkovi-vimanyuvala-groshi-cherez-teleshou-sbu-vikryla-shemu-50550107.html>.
7. U Brytanii zasudyly tsylitelia cherez smert 71-richnoi zhinky [Healer convicted in Britain over death of 71-year-old woman]. (n.d.). *Ukrainska pravda. Zhyttia*. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/society/u-britaniji-zasudili-cilatelya-cherez-smert-71-richnoji-zhinki-305267>.
8. The Guardian. (2014, May 30). *Fraudulent faith healer jailed for 10 years*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/uk-news/2014/may/30/fraudulent-faith-healer-jailed-10-years>.
9. Hindustan Times. (n.d.). *How a 20-year-old man turned 'aghorī tantrik' using AI, offered boyfriend control over Instagram, arrested for fraud*. Retrieved from: <https://www.hindustantimes.com/cities/delhi-news/how-a-20-yr-old-man-turned-aghorī-tantrik-using-ai-offered-boyfriend-control-over-instagram-arrested-for-fraud-101760354461557.html>.
10. The International. (n.d.). *E1.77M occult scam: Charges filed for shaman fraud ring*. Retrieved from: https://www.theinternational.at/e1-77m-occult-scam-charges-filed-for-shaman-fraud-ring/?utm_source=chatgpt.com.
11. ENACT Africa. (n.d.). *Yahoo Boys scammers dabble in dark magic*. Retrieved from: <https://enactafrica.org/enact-observer/yahoo-boys-scammers-dabble-in-dark-magic>.

12. Baruch, J. (2024, February 1). How the Chinese esoteric movement Create Abundance is weaving its web in France. *Le Monde*. Retrieved from: https://www.lemonde.fr/en/les-decodeurs/article/2024/02/01/how-the-chinese-esoteric-movement-create-abundance-is-weaving-its-web-in-france_6486053_8.html.

13. INTERPOL. (n.d.). *USD 439 million recovered in global financial crime operation*. Retrieved from: <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2025/USD-439-million-recovered-in-global-financial-crime-operation>.

Дата надходження статті: 31.09.2025

Дата прийняття статті: 30.10.2025

Опубліковано: 05.12.2025

